

RYSKA KRIGSFÅNGAR UNDER DET STORA NORDISKA KRIGET (1700-1721)

De flesta ryska krigsfångar tillfångatogs av svenska armén i början av det Stora Nordiska kriget och innan nederlaget vid Poltava i 1709. Det totala antalet ryska fångar inklusive de som nyligen gripits och arresterats uppgick till 1517 personer fram till år 1717.

De hölls i fångenskap i Mariestad, Örebro, Västerås, Göteborg, Marstrand, Vadstena, Linköping och Jönköping samt inhystes i olika byar.

Från 1716 flyttades de till Visingsö och placerades på Visingsborgs slott tillsammans med danska, engelska och holländska krigsfångar.

I januari-februari 1716 skickades adelsmän och generaler A. Golovin och I. Trubetskoj med sin familj samt diplomaten A. Chilkov med sina medarbetare till ön.

Inledningsvis placerade de svenska myndigheterna knappt 80 ryska fångar, mestadels officerare och deras tjänstefolk på Visingsö. Men i juli 1716 fanns det redan omkring 900 personer.

Sammanlagt var det cirka 2 000 fångar bosatta på ön, där mer än 1500 av dem var ryska. De flesta gripna var av lägre militär grad. Det vill säga soldater, sjömän och dragoner. Det finns även omnämningen om en ryttmästare, löjtnanter i kosakarmen, "tjerkasser och kosacker" och "tatarer". Bland fångarna fanns även civila, tex. "hantverkare och bönder", snickare och en smed.

LIVET I FÅNGENSKAP

De ryska fångarna var lönearbetare och hade mestadels okvalificerade arbeten i Sverige. De som kunde något hantverk befann sig i en mer fördelaktig position.

I det speciella registret över fångar på Visingsborgs slott, daterad 1718, så särskilde sig de fångar som hade professionella kunskaper. Till exempel musketören Andrei Popov, som blev tillfångatagen 1704, var målarlärling. Bonden Matvey Matveev, tillfångatagen 1711 i Karelen, var skomakare. Dragonen Yemelyan Plotnikov, tillfångatagen 1706 i Polen, var skraddare. Musketörerna Ivan Durakov och Sidor Medvedev var till yrket skomakare. Kosacken Andrei Bocharov, tillfångatagen i 1706 i Polen, var i det civila livet tunnbindare.

En del av fångarna på Visingsborgs slott försökte anpassa sig och bilda familj. I registret över krigsfångar från 1718 nämndes 30 män som hade familjer. Några av dem hade svenska fruar, såsom Ivan Vasiliev, tillfångatagen i 1707 i Livonia, som hade en hustru från Örebro. Samt Vasilij Kurskij, en furir i infanteriet, som var tillfångatagen under Fraustadt i Polen i 1706, som hade en hustru från Göteborg.

Över 200 år senare, 1964, hittade man bevis på att det fanns avkomlingar till ryska fångar i Skärstad söder om Gränna. I sitt utseende bevarade de slaviska drag. Möjligen bor fortfarande ättlingar till ryska krigsfångar i detta område.

Till vakter utsågs från början personer från lokalbefolkningen, och därefter var det tysk trupp som sänts för att övervaka slottets invånare. Ön, som ligger ganska långt från kusten, blev utvald med tanke på att fångarna inte skulle kunna rymma. Men det hjälpte inte. Massflykt förekom minst 9 gånger, och mer än 300 personer deltog. Fram till maj månad 1719 hade totalt över 40 personer rymt från Visingsö. I ett fall som är nedtecknat, var det en vaktande musketör som släppte några fångar fria.

En viktig del av vardagen för de ryska fångarna i Sverige var att besöka kyrkan och följa alla sina traditioner. Oavsett social status och ursprung var fångarna eniga i sin önskan att regelbundet få delta i gudstjänster. De försökte få möjlighet att utöva själavård av de svenska myndigheterna. I Stockholm fick rika fångar, från striderna i Narva, tillstånd att

utrusta ett ortodox kapell och ha gudstjänst på sitt modersmål.

Det är känt att bland de ryska fångarna på Visingsö fanns "en pop (präst i ortodoxa kyrkan) och en diakon". Förmodligen var det tillåtet för krigsfångar att utföra religiösa ceremonier, men forskarna har ännu inte lyckats hitta information som påvisar efterlevnaden av ortodoxa traditioner på ön.

BRANDEN PÅ VISINGSBORGS SLOTT

Avslutningen på den smärtsamma vistelsen på Visingsö blev den brand som inträffade under natten mellan 22:a och 23:e december 1718 på Visingsborgs slott. Den branden lade hela slottet i aska.

Det fanns misstankar om att slottet sattes i brand av ryska fångar. Men det finns en rapport från domaren Broman, daterad 5 januari 1719, där man kom till en tydlig slutsats att branden inträffade på grund av en av de tyska vakterna, underofficeraren J. Rasch, som oförsiktigt tände sin pipa.

Branden började i rummet hos underofficerarna, nära platsen för de andra vakterna. Slottsfogden på Visingsborg, H. Mollerus, och slottsvaktmästaren M. Wickman försökte övertala några av de ryska fångarna att hjälpa till att försöka släcka branden mot betalning, men de ryska fångarna vägrade bestämt.

I början var brandoffren inkvarterade på olika bondehushåll på ön, men redan i januari 1719 flyttades fångarna till Gränna, Jönköping, Eksjö, Växjö, där de sattes i arbete, och fängelseförhållanden förblev extremt svåra.

De förnäma fångarna A. Golovin och I. Trubetskoj lyckades dock lämna Visingsö i augusti 1718. De byttes mot fältmarskalken C. Rehnskiöld.

Det gick även att ta hem kroppen av den ryska diplomaten A. Chilkov, som transporterades till S:t Petersburg, och begravdes 1719 i Alexander Nevsky Lavra.

BEGRAVNINGSPLATSER PÅ VISINGSÖ

På Rysskyrkogården begravdes förmodligen merparten av de drygt 200 ryssar som dog under fångenskapen på Visingsö. Det är rätt säkert så att många av dem dog av svält. De dåliga förhållandena medförde att landshövding Patkull i Jönköpings län blev avsatt från sitt ämbete.

Det var inte bara svårt att få dagsransonerna till fångarna att räcka till. Utan därtill saknades ofta tillräckliga mängder av förnödenheter, eller att priserna plötsligt sköt i höjden. Det gällde till exempel priset på ved i Västergötland eller priset på båtförbindelsen mellan Gränna och Visingsö som skulle föra över varorna. Matleveransstörningar ledde till att plundringar och stöld av boskap inte var ovanliga bland fångarna, som tvingades kämpa för sina liv.

Referenser:

1. С. А. Козлов. Русские пленные Великой Северной войны 1700-1721. «Историческая иллюстрация» С.-П. 2011 г.
2. Grenna Museum, www.grennamuseum.se.

*Poster framställd av N. Pettersson,
Föreningen Druzhba Småland / Rysk-ortodoxa församlingen i Jönköping*